

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 5.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.181>

УДК 336.24:339.543

В. В. Угрин,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3648-7247>

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ПРАКТИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

V. Uhryn,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor,

S. I. Yurii Department of Finance, West Ukrainian National University,

RISK-ORIENTED APPROACH TO CUSTOMS CONTROL IN UKRAINE: PRACTICAL CHALLENGES AND PRIORITIES FOR IMPROVEMENT

У статті досліджено теоретичні, нормативно-інституційні та прикладні засади ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні. Обґрунтовано, що його доцільно розглядати не лише як технічний механізм відбору операцій для перевірки, а як одну з ключових засад сучасного митного адміністрування. Уточнено зміст цього підходу та

розмежовано поняття ризик-орієнтованого підходу, системи управління ризиками і форм митного контролю. На основі офіційних даних щодо застосування NCTS і середнього часу митного оформлення оцінено сучасний стан розвитку відповідної моделі. Виявлено основні виклики її практичного функціонування та обґрунтовано пріоритети вдосконалення, пов'язані з підвищенням якості профілювання ризиків, інтеграцією поточного і пост-митного контролю, диференціацією контрольного навантаження, поглибленням цифровізації та адаптацією практики митного контролю до стандартів Європейського Союзу.

The article examines the theoretical, regulatory, institutional and practical foundations of the risk-oriented approach to customs control in Ukraine. It is substantiated that under current conditions this approach should be interpreted not merely as a technical mechanism for selecting transactions for inspection, but as one of the key principles of modern customs administration aimed at balancing the security, fiscal and service functions of customs authorities. Based on the analysis of international, European and Ukrainian scholarly approaches, the content of the risk-oriented approach to customs control is clarified, and the distinction between the risk-oriented approach as a methodological basis of customs administration, the risk management system as its organizational and analytical mechanism, and the forms of customs control as the procedural level of implementation of customs decisions is specified.

Particular attention is paid to the regulatory and institutional framework of the relevant model in Ukraine. It is shown that the Customs Code of Ukraine, subordinate legal acts and strategic documents in the field of customs risk management have created the necessary legal basis for the development of a selective model of customs control. At the same time, the institutional content of this approach has considerably expanded in recent years due to the development of the common transit procedure, the Authorized Economic Operator institution, customs simplifications, digital customs services and open data instruments.

A separate part of the study is devoted to the analytical assessment of the current state of development of the risk-oriented approach to customs control in Ukraine. The empirical basis of the article includes official data on the use of NCTS and on the average time of customs clearance in the basic customs regimes. It is established that the expansion of common transit procedures and the increasing use of related guarantee mechanisms objectively enhance the role of selective customs control. At the same time, the dynamics of customs clearance time in import, export and transit regimes indicate a gradual increase in the operational efficiency of basic customs procedures, although this indicator is interpreted only as an indirect characteristic that should be assessed together with the quality of risk profiling and the effectiveness of control decisions.

The article identifies the key challenges in the practical functioning of the risk-oriented approach to customs control in Ukraine. These include information and analytical limitations, insufficient consistency between current and post-clearance control, the need to maintain a balance between the speed of customs clearance and the completeness of risk detection, as well as the danger of formal rather than substantive adaptation of customs control practice to European Union standards. As a result, the article substantiates practical priorities for improving the risk-oriented approach to customs control in Ukraine. These priorities include dynamic updating of risk profiles on the basis of actual control results, stronger integration of current and post-clearance control, clearer differentiation of control burden according to the compliance level of foreign economic operators, deeper digital integration in the interests of analytical work, and meaningful adaptation of customs control practice to European standards. The practical significance of the proposed approaches lies in their potential to improve the effectiveness of customs control without creating unreasonable obstacles to lawful foreign economic activity and to contribute to a more balanced model of interaction between customs authorities and business.

Ключові слова: митний контроль; ризик-орієнтований підхід; система управління ризиками; NCTS; митні спрощення; AEO; митне адміністрування; цифровізація митниці.

Keywords: customs control; risk-oriented approach; risk management system; NCTS; customs simplifications; AEO; customs administration; customs digitalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

У сучасних умовах функціонування митної системи України дедалі більш очевидним стає те, що ефективність митного контролю не може забезпечуватися шляхом суцільної перевірки всіх зовнішньоекономічних операцій. Така модель є надмірно витратною, організаційно складною та, що не менш важливо, недостатньо гнучкою для реагування на реальні загрози у сфері митної безпеки. Водночас розвиток міжнародної торгівлі, розширення транзитних процедур, поширення цифрових технологій, поглиблення митних спрощень та поступове наближення України до європейських митних стандартів зумовлюють потребу у переході до іншої логіки контрольної роботи – вибіркової, аналітично обґрунтованої та орієнтованої на виявлення саме тих операцій, які пов'язані з підвищеним рівнем ризику [1–5].

З огляду на це особливого значення набуває ризик-орієнтований підхід до митного контролю, який доцільно розглядати не лише як технічний механізм відбору об'єктів перевірки, а як одну з базових засад сучасного митного адміністрування. Його практична цінність полягає в тому, що він дозволяє поєднати два взаємопов'язані завдання: з одного боку, забезпечити належний рівень протидії порушенням митного законодавства, неправдивому декларуванню, заниженню митної вартості, неправомірному використанню пільг та іншим ризиковим практикам, а з іншого – не створювати необґрунтованих перешкод для законної зовнішньоекономічної діяльності. Саме в такому поєднанні безпекової, фіскальної та сервісної складових, на

нашу думку, і полягає сучасний зміст ризик-орієнтованого митного контролю [1–4; 10].

Актуальність зазначеної проблематики для України суттєво посилюється сучасними інституційними змінами у митній сфері. Вітчизняна митна система функціонує в умовах одночасного впливу кількох потужних чинників: воєнних ризиків, розширення процедури спільного транзиту, розвитку інституту авторизованого економічного оператора, цифровізації митних процедур, відкриття нових інформаційних сервісів і водночас адаптації митного законодавства до права Європейського Союзу [13–17].

З огляду на викладене, дослідження ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні має важливе наукове і практичне значення. Науковий інтерес зумовлений необхідністю поглиблення теоретичних засад цього підходу та уточнення його місця в системі сучасного митного адміністрування, а практична значущість полягає у можливості обґрунтування таких напрямів його вдосконалення, які б сприяли підвищенню результативності контрольної роботи та формуванню більш збалансованої моделі взаємодії між митними органами і добросовісним бізнесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика ризик-орієнтованого підходу до митного контролю розробляється як у міжнародному, так і у сучасному науковому дискурсі. На міжнародному рівні концептуальні засади цього підходу найбільш системно представлені у документах Всесвітньої митної організації та інституцій Європейського Союзу. У сучасній українській науковій літературі відповідна проблематика розкривається переважно через дослідження митного контролю, управління митними ризиками, цифровізації митної справи, розвитку спільного транзиту та митних спрощень [6–9].

Так, А. Д. Войцещук обґрунтовує необхідність розвитку системи управління ризиками як важливого елементу сучасної митної політики держави [6]. О. Ю. Сидорович та С. Д. Герчаківський пов'язують

інформаційне забезпечення митної справи з цифровою трансформацією публічного управління [7]. К. Бліщук акцентує увагу на необхідності змістовного, а не формального наближення національної митної політики до стандартів ЄС [8]. Поряд із цим сучасні праці з проблематики митного контролю підтверджують, що його розвиток дедалі тісніше пов'язується з цифровізацією, спрощенням процедур та інституційною модернізацією [9].

Водночас недостатньо розробленими залишаються питання комплексної оцінки ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні в сучасних умовах, коли одночасно поєднуються розвиток NCTS, поширення АЕО, цифровізація митниці, адаптація до права ЄС та потреба у збалансуванні безпекових, фінансових і сервісних функцій митних органів [10–18]. Саме це і зумовлює доцільність подальшого дослідження заявленої проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є поглиблення теоретичних засад ризик-орієнтованого підходу до митного контролю та обґрунтування пріоритетних напрямів його вдосконалення в Україні з урахуванням сучасних інституційних, цифрових і євроінтеграційних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження

Ризик-орієнтований підхід до митного контролю доцільно розглядати як концептуальну модель організації контрольної діяльності, за якої обсяг, глибина і форми митного втручання визначаються на основі попередньої ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків [1–5]. Такий підхід сформувався як відповідь на зростання обсягів міжнародної торгівлі, ускладнення логістичних ланцюгів і необхідність одночасного забезпечення безпеки та сприяння законній торгівлі. У документах Всесвітньої митної організації risk management подається як системний і структурований підхід, що дозволяє перейти від моделі тотального контролю до селективного контролю на основі аналізу ризиків [1; 2]. У цьому контексті важливо розмежовувати ризик-орієнтований підхід, систему управління ризиками та форми митного

контролю. На нашу думку, ризик-орієнтований підхід є методологічною основою сучасного митного адміністрування, система управління ризиками – організаційно-аналітичним механізмом його реалізації, а форми митного контролю – процедурним рівнем практичного втілення контрольних рішень [3; 6; 10; 11]. Таке розмежування дає змогу розглядати risk management не як суто технічну процедуру, а як інструмент переходу до селективної моделі митного адміністрування.

У міжнародних і європейських підходах risk management не протиставляється контролю, а виступає його сучасною формою [1–5]. Право Європейського Союзу виходить із того, що митний контроль має базуватися на спільних risk criteria and standards, а Європейська комісія наголошує на значенні даних, постконтролю та міжвідомчої координації [3–5]. У сучасних умовах це дозволяє розглядати ризик-орієнтований підхід не лише як засіб виявлення порушень, а і як механізм зменшення надмірного контрольного навантаження щодо добросовісних суб'єктів господарювання [2; 8; 9; 16].

Отже, в теоретичному аспекті ризик-орієнтований підхід до митного контролю в Україні доцільно трактувати як багаторівневу модель, що поєднує аналітичний, організаційний, процедурний і поведінковий компоненти та створює основу для подальшого вдосконалення митного адміністрування.

Нормативно-правова основа функціонування ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні є достатньо розвиненою та в цілому відповідає сучасній логіці митного адміністрування [10–12]. Митний кодекс України закріплює застосування системи управління ризиками під час здійснення митного контролю і митного оформлення, а також передбачає можливість зменшення автоматизованою системою форм та обсягів митного контролю [10]. Водночас Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю конкретизує механізми практичного застосування відповідного підходу [11]. Це свідчить про те, що в

національному правовому полі ризик-орієнтований митний контроль уже не є факультативним елементом, а виступає нормативно визначеним принципом організації контрольної діяльності митних органів.

Разом із тим інституційне наповнення цього підходу в Україні за останні роки зазнало помітної трансформації. Якщо на початковому етапі акцент переважно робився на розвитку внутрішньої системи управління ризиками, то нині ризик-орієнтована модель дедалі тісніше пов'язується з процедурою спільного транзиту, інститутом авторизованого економічного оператора, цифровими митними сервісами, відкритими даними та розширенням митних спрощень [13–18]. У цьому аспекті доречно зазначити, що інституційне середовище ризик-орієнтованого митного контролю поступово виходить за межі власне митного оформлення і дедалі більше охоплює ширшу систему аналітичного, цифрового та післяконтрольного супроводу митних рішень.

Сучасний етап розвитку нормативно-інституційних засад ризик-орієнтованого підходу в Україні відбувається в контексті євроінтеграційної адаптації. Важливим свідченням цього є підготовка нової редакції Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС, а також високий рівень виконання Україною зобов'язань у митній сфері в межах Угоди про асоціацію [3–5; 13]. Проте, на нашу думку, оцінюючи ці зміни, варто виходити не лише з факту нормативного зближення, а з реальної здатності митної системи інтегрувати європейську логіку ризик-орієнтованого контролю у практику щоденної роботи. Саме тому подальший аналіз потребує звернення не лише до правового регулювання, а й до фактичних показників розвитку відповідної моделі контролю в Україні. Щоб показати місце ризик-орієнтованого підходу в загальній логіці митного адміністрування, доцільно подати його у вигляді узагальненої схеми.

Наведена схема дає змогу простежити, що ризик-орієнтований підхід має циклічний характер. Він не обмежується етапом первинного відбору ризикових операцій, а повинен функціонувати як модель постійного

аналітичного оновлення, в якій результати контролю та післямитних перевірок використовуються для коригування профілів ризику. Саме за такої умови ризик-аналіз перетворюється з допоміжного технічного інструменту на методологічну основу сучасного митного адміністрування.

Рис.1. Місце ризик-орієнтованого підходу в системі митного адміністрування

Джерело: самостійно розроблено автором

Оцінка сучасного стану розвитку ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні потребує врахування не лише нормативних змін, а й фактичних індикаторів функціонування митної системи. З огляду на це доцільно виходити з того, що результативність відповідного підходу проявляється передусім у масштабах використання процедур, які потребують селективного контролю, у розвитку митних спрощень для добросовісного бізнесу, а також у формуванні цифрової інфраструктури, без якої якісний ризик-аналіз є неможливим [13–18]. Саме тому для аналітичної оцінки сучасного стану ризик-орієнтованого митного контролю в Україні доцільно

використати два взаємопов’язані блоки показників: динаміку застосування NCTS та показники середнього часу митного оформлення товарів у базових митних режимах.

Найбільш виразним індикатором практичного поглиблення ризик-орієнтованого підходу є розвиток системи спільного транзиту NCTS. При цьому важливо зберігати методичну коректність: щодо 2022-2024 років офіційні підсумкові повідомлення Держмитслужби здебільшого подають дані у формі «понад / більше / майже», тому штучне уточнення таких значень до одиниці було б науково некоректним [13–15]. Натомість за 2025 рік та I квартал 2026 року офіційні матеріали Мінфіну вже містять точніші агреговані показники, включно з даними щодо фінансових гарантій [13; 14].

Таблиця 1. Динаміка оформлення транзитних декларацій у системі спільного транзиту (NCTS) в Україні

Період	Кількість оформлених транзитних декларацій	Загальні гарантії	Індивідуальні гарантії	Аналітичний коментар
2022*	понад 700	—	—	Початковий етап міжнародного застосування NCTS в Україні
2023	понад 41 тис.	—	—	Перше повне масштабування процедури спільного транзиту
2024	більше 94 тис.	—	—	Подальше розширення використання NCTS бізнесом
2025	142,0 тис.	87 (300 млн євро)	22,7 тис. (1 млрд євро)	Рекордний рік за кількістю декларацій і гарантій
I кв. 2026	46,3 тис.	15 (39 млн євро)	5 821 (491 млн євро)	Підтвердження збереження висхідного тренду

* У 2022 році міжнародне застосування Україною процедури спільного транзиту розпочалося з 1 жовтня, тому дані за цей рік не є повнорічними.

Джерело: сформовано автором на основі офіційних матеріалів Держмитслужби України та Міністерства фінансів України [13–15].

Наведені дані в табл. 1 дають підстави стверджувати, що розвиток системи спільного транзиту в Україні має не епізодичний, а стійкий характер. Якщо у 2022 році йшлося фактично про старт міжнародного застосування процедури, то вже у 2023-2025 рр. спостерігається швидке масштабування NCTS, а I квартал 2026 року підтверджує збереження висхідного тренду. На нашу думку, така динаміка має принципове значення для оцінки ризик-орієнтованого митного контролю, оскільки зі зростанням кількості транзитних операцій об'єктивно підвищується потреба у більш точному аналітичному відборі об'єктів контролю. Відтак суцільний контроль у цих умовах втрачає раціональність, тоді як селективний підхід, заснований на аналізі ризиків, набуває системоутворюючого значення.

Не менш важливо оцінити, чи супроводжується інституційне розширення ризик-орієнтованого підходу належною операційною ефективністю митних процедур. Саме тому доцільно звернутися до відкритих даних Держмитслужби щодо середнього часу митного оформлення товарів у режимах імпорту, експорту і транзиту без реагування автоматизованої системи управління ризиками [18]. Важливо підкреслити, що ці показники відображають не загальну тривалість будь-якого митного оформлення, а саме операції, які не були відібрані системою ризиків для додаткового втручання, тобто вони можуть використовуватися як непрямий індикатор того, наскільки ефективно працює базова селективність митного контролю.

На відміну від табл. 1, яка відображає інституційне та процедурне розширення сфери застосування ризик-орієнтованого підходу, наведені в табл. 2 показники дають змогу оцінити його операційний ефект. Динаміка свідчить про поступове скорочення середнього часу оформлення в усіх трьох режимах: за обраний період імпорт скоротився з 92 до 74 хвилин, експорт – з 64 до 41 хвилини, а транзит – з 41 до 26 хвилин. На нашу думку, це дозволяє розглядати відповідні зміни як непрямий індикатор підвищення операційної ефективності селективного контролю. Водночас сам по собі цей показник не

може бути достатньою підставою для висновку про загальну результативність ризик-орієнтованого підходу, оскільки прискорення процедур не завжди тотожне покращенню якості виявлення ризикових операцій. Саме тому доцільно оцінювати його у взаємозв'язку з масштабами транзитних процедур, розвитком митних спрощень та практикою застосування системи управління ризиками.

Таблиця 2. Середній час митного оформлення товарів у режимах імпорту, експорту і транзиту як операційний індикатор результативності ризик-орієнтованого підходу

Період даних	Імпорт, хв.	Експорт, хв	Транзит, хв	Примітка до інтерпретації
Листопад 2024	92	64	41	Базова точка для порівняння
Квітень 2025	87	49	37	Проміжний зріз 2025 року
Серпень 2025	85	46	27	Помітне скорочення часу оформлення в усіх режимах
Лютий 2026	74	41	26	Найкращі значення в обраному часовому ряді

Джерело: складено автором за офіційними XLSX-ресурсами набору відкритих даних Держмитслужби України «Інформація про середній час митного оформлення товарів у митних режимах експорту, імпорту, транзиту (без реагування автоматизованої системи управління ризиками)» [18].

Узагальнення фактичних даних дозволяє зробити проміжний висновок: сучасний розвиток ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні має водночас інституційний і операційний вимір. Інституційний вимір проявляється у масштабуванні NCTS, розширенні гарантійного механізму, зростанні ролі АЕО та цифрових сервісів; операційний – у скороченні часу митного оформлення в тих сегментах, де система ризиків не ініціює додаткового втручання. Саме ця подвійна логіка – розширення селективних інструментів і підвищення швидкості базових процедур – створює підґрунтя для подальшого аналізу викликів практичного функціонування ризик-орієнтованої моделі митного контролю в Україні.

Незважаючи на помітний прогрес у нормативному, інституційному та цифровому розвитку митної системи України, практичне функціонування ризик-орієнтованого підходу до митного контролю все ще супроводжується низкою суперечностей. Це пов'язано з тим, що результативність такого підходу визначається не лише здатністю ідентифікувати потенційно проблемні операції, а й якістю інформаційної бази, рівнем цифрової інтеграції, узгодженістю різних форм контролю та передбачуваністю процедур для добросовісного бізнесу [1–5; 10–12].

Першим вузловим викликом є інформаційно-аналітичний. Якість ризик-орієнтованого контролю прямо залежить від повноти, своєчасності та релевантності даних. Водночас навіть за наявності розширених цифрових ресурсів відсутність належної синхронізації та аналітичного використання інформації знижує точність профілювання ризикових операцій [13–18].

Другий виклик має інституційний характер і полягає у недостатній узгодженості між попереднім, поточним і пост-митним контролем. Якщо результати контролю на пізніших етапах не повертаються в систему оцінки ризиків, профілі ризику втрачають частину своєї практичної результативності. За умов розширення процедур спільного транзиту, розвитку АЕО та митних спрощень така проблема набуває особливої ваги [13–16].

Третій виклик пов'язаний із необхідністю забезпечити баланс між швидкістю митного оформлення та повнотою виявлення ризикових операцій. Саме тому йдеться не лише про прискорення процедур, а про підвищення обґрунтованості та передбачуваності логіки застосування контрольних механізмів.

Четвертий виклик має євроінтеграційний вимір. Попри відчутний прогрес у напрямі наближення до європейських стандартів, зберігається ризик формальної імплементації, коли адаптація до права ЄС зводиться переважно до оновлення нормативної бази без належного перегляду методології контрольної роботи [3–5; 13].

Отже, сучасні виклики практичного функціонування ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні охоплюють інформаційно-аналітичну, інституційну, практичну та євроінтеграційну площини, що дає підстави розглядати його як складну багаторівневу модель, ефективність якої залежить від узгодженості всієї системи митного адміністрування.

З огляду на результати проведеного дослідження, вдосконалення ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні доцільно пов'язувати насамперед із підвищенням якості аналітичного відбору, посиленням зворотного зв'язку між різними видами контролю та більш чіткою диференціацією режиму митного супроводу для різних груп суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Першочерговим пріоритетом є підвищення якості аналітичної бази ризик-менеджменту. Йдеться не лише про наявність масивів даних, а про їх придатність до своєчасного формування і коригування профілів ризику. Практично це означає регулярний перегляд профілів ризику з урахуванням змін у товарній структурі переміщень, типових способів декларування та результатів попередніх контрольних рішень.

Другим пріоритетом є забезпечення реального зворотного зв'язку між митним оформленням, пост-митним контролем та оновленням системи оцінки ризиків. Результати пост-митного контролю і виявлені невідповідності мають не лише фіксуватися, а й безпосередньо впливати на уточнення індикаторів ризику.

Третім пріоритетом доцільно визначити більш чітке розмежування контрольного навантаження залежно від рівня надійності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. У цьому контексті інститут АЕО та інші митні спрощення повинні мати не лише нормативне, а й прикладне наповнення, коли належна комплаєнс-поведінка реально зменшує контрольне навантаження.

Четвертим пріоритетом є практичне узгодження цілей швидкості митного оформлення і повноти контролю. Саме тому доцільно запроваджувати систему поєднаних показників, яка дозволить оцінювати не лише тривалість процедур, а й результативність контрольних спрацювань.

П'ятим пріоритетом є поглиблення цифрової інтеграції саме в інтересах ризик-менеджменту. Розвиток електронних сервісів і відкритих даних має оцінюватися не лише з погляду сервісності, а й з погляду їх аналітичної цінності для профілювання ризику.

Шостим пріоритетом доцільно визначити змістовну, а не формальну адаптацію ризик-орієнтованого митного контролю до стандартів Європейського Союзу. У цій площині йдеться передусім про перегляд логіки контрольної роботи – від акценту на процедурі до акценту на результаті, від фрагментарного контролю до комплексного використання даних і пост-контрольних механізмів.

Отже, пріоритети вдосконалення ризик-орієнтованого підходу до митного контролю в Україні мають бути максимально прикладними і прямо пов'язаними з виявленими проблемами його функціонування. Саме така логіка дозволяє розглядати його як практичну основу модернізації всієї системи митного адміністрування.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що ризик-орієнтований підхід до митного контролю в Україні доцільно розглядати не як окремий технічний інструмент відбору операцій для перевірки, а як одну з ключових засад сучасного митного адміністрування. Його зміст полягає у переході від моделі суцільного втручання до селективної системи, в межах якої обсяг і форми митного контролю визначаються на основі оцінки ризиків, якості інформаційної бази, рівня цифрової інтеграції та ступеня надійності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Проведений аналіз показав, що в Україні вже сформовано належне нормативно-інституційне підґрунтя для функціонування такої моделі, а розвиток NCTS, митних спрощень, інституту

АЕО та цифрових сервісів свідчить про поступове посилення її практичного значення.

Разом із тим встановлено, що результативність ризик-орієнтованого підходу в сучасних умовах стримується низкою взаємопов'язаних чинників, серед яких визначальними є якість аналітичного забезпечення, недостатня узгодженість поточного та пост-митного контролю, потреба в більш чіткому розмежуванні контрольного навантаження залежно від рівня комплаєнсу бізнесу, а також необхідність змістовної, а не формальної адаптації практики митного контролю до стандартів Європейського Союзу. З огляду на це обґрунтовано, що пріоритетами подальшого вдосконалення мають бути: динамічне оновлення профілів ризику на основі фактичних результатів контролю; інтеграція системи оцінки ризиків із пост-митним контролем; поглиблення цифрової взаємодії в інтересах аналітичної роботи; а також реальне посилення стимулюючої ролі митних спрощень щодо добросовісних операторів.

Практична значущість таких підходів полягає в тому, що їх реалізація здатна підвищити результативність митного контролю без необґрунтованого ускладнення законної зовнішньоекономічної діяльності, а відтак – сприяти формуванню більш збалансованої моделі взаємодії між митними органами і бізнесом. Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з розробленням системи критеріїв оцінки ефективності ризик-орієнтованого митного контролю, поглибленим аналізом взаємозв'язку між поточним і пост-митним контролем, а також із вивченням практичного впливу цифрових інструментів та митних спрощень на якість селективного відбору ризикових операцій.

Література

1. World Customs Organization. Risk Management Compendium. Volume 1. Brussels: WCO, 2024. URL: <https://www.wcoomd.org/en/Topics/Facilitation/Instrument%20and%20Tools/Tools/Risk%20Management%20Compendium> .

2. World Customs Organization. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade. Brussels: WCO, 2022. URL: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-of-standards.pdf>.

3. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0952>

4. European Commission. Report on the implementation of the EU Strategy and Action Plan for customs risk management. COM(2018) 549 final. Brussels, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0549>

5. European Commission. Taking the Customs Union to the Next Level: a Plan for Action. COM(2020) 581 final. Brussels, 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0581>

6. Войцешук А. Д. Інституційні зміни управління митними ризиками в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 3(119). С. 15–21.

7. Сидорович О. Ю., Герчаківський С. Д. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. Світ фінансів. 2021. № 1(66). С. 210-225. DOI: 10.35774/sf2021.01.210.

8. Бліщук К. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 48. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-48-30.

9. Бондаренко Є. О., Угрин В. В. Новітні пріоритети розвитку митного контролю та митного оформлення в Україні. Світ фінансів. 2024. № 4(81). С. 89–101. URL: <https://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1748>

10. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

11. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм

та обсягів митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15>

12. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 978-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80>

13. Міністерство фінансів України. Митний огляд «Українська митниця: розвиток попри війну»: підсумки I кварталу 2026 року. 2026. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/mitnii_ogliad_ukrainska_mitnitsia_rozvitok_popri_vii_nu_z_a_i_kvartal_2026_roku_kurs_na_ies_ta_rozvitok_vzaiemodii-5698

14. Міністерство фінансів України. Митний огляд «Українська митниця: розвиток попри війну». IV квартал 2025 року: презентація. 2026. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/mitnii_ogliad_ukrainska_mitnitsia_rozvitok_popri_viinu_iv_kvartal_2025_roku_prezentatsiia-5557

15. Державна митна служба України. Підсумки «митного безвізу» 2023: 41 тисяча оформлених транзитних декларацій та 182 авторизації на застосування транзитних спрощень. 2024. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/pidsumki-mitnogo-bezvizu-2023-41-tisiacha-oformlenikh-tranzitnikh-deklaratsii-ta-182-avtorizatsiyi-na-zastosuvannia-tranzitnikh-sproshchen-1440>

16. Державна митна служба України. Довіра митниці: за 6 років функціонування програми АЕО 110 підприємств отримали статус. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/dovira-mitnitsi-za-6-rokiv-funktsionuvannia-programi-aeo-110-pidpriiemstv-otrimali-status-2589>

17. Державна митна служба України. Цифровізація, модернізація, довіра: як митниця змінювала взаємодію з бізнесом у 2025 році. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/tsifrovizatsiia-modernizatsiia-dovira-iak-mitnitsia-zminiuvava-vzaiemodiiu-z-biznesom-u-2025-rotsi-2619>

18. Data.gov.ua. Інформація про середній час митного оформлення товарів у митних режимах експорту, імпорту, транзиту (без реагування

автоматизованої системи управління ризиками): набір даних. URL: <https://data.gov.ua/dataset/scsu-register-time-vehicles>

References

1. World Customs Organization (2024), "Risk Management Compendium. Volume 1", available at: <https://www.wcoomd.org/en/Topics/Facilitation/Instrument%20and%20Tools/Tools/Risk%20Management%20Compendium> (Accessed 11 May 2026).
2. World Customs Organization (2022), "SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade", available at: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-of-standards.pdf> (Accessed 12 May 2026).
3. The European Parliament and the Council of the European Union (2013), Regulation (EU) No 952/2013 laying down the Union Customs Code (recast), available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0952> (Accessed 10 May 2026).
4. European Commission (2018), "Report on the implementation of the EU Strategy and Action Plan for customs risk management", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0549> (Accessed 14 May 2026).
5. European Commission (2020), "Taking the Customs Union to the Next Level: a Plan for Action", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0581> (Accessed 14 May 2026).
6. Voitseshchuk, A.D. (2016), "Institutional changes in customs risk management in Ukraine", *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 3, no. 119, pp. 15-21.
7. Sydorovych, O.Yu. and Herchakivskyi, S.D. (2021), "Information support of customs affairs of Ukraine in the context of the digital strategy of society development", *Svit finansiv*, vol. 1, no. 66, pp. 210–225.

8. Blishchuk, K. (2023), "European vectors of improving customs policy in Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-30>.

9. Bondarenko, Ye.O. and Uhryn, V.V. (2024), "Newest priorities for the development of customs control and customs clearance in Ukraine", *Svit finansiv*, [Online], vol. 4, no. 81, pp. 89–101,

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Customs Code of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Accessed 14 May 2026).

11. Ministry of Finance of Ukraine (2015), Order "On approval of the Procedure for risk analysis and assessment, development and implementation of risk management measures to determine the forms and scope of customs control", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15> (Accessed 14 May 2026).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "On the development of the risk management system in the field of customs control for the period up to 2022", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80> (Accessed 14 May 2026).

13. Ministry of Finance of Ukraine (2026), "Customs review 'Ukrainska mytnytsia: rozvytok popry viinu': results of the first quarter of 2026", available at: https://mof.gov.ua/uk/news/mitnii_ogliad_ukrainska_mitnitsia_rozvitok_popri_vii_nu_za_i_kvartal_2026_roku_kurs_na_ies_ta_rozvitok_vzaiemodii-5698 (Accessed 14 May 2026).

14. Ministry of Finance of Ukraine (2026), "Customs review 'Ukrainska mytnytsia: rozvytok popry viinu'. IV quarter of 2025: presentation", available at: https://www.mof.gov.ua/uk/news/mitnii_ogliad_ukrainska_mitnitsia_rozvitok_popri_vii_nu_iv_kvartal_2025_roku_prezentatsiia-5557 (Accessed 14 May 2026).

15. State Customs Service of Ukraine (2024), "Results of the 'customs visa-free regime' 2023: 41 thousand transit declarations and 182 authorizations for the use of transit simplifications", available at: <https://customs.gov.ua/news/ncts->

26/post/pidsumki-mitnogo-bezvizu-2023-41-tisiacha-oformlenikh-tranzitnikh-deklaratsii-ta-182-avtorizatsiyi-na-zastosuvannia-tranzitnikh-sproshchen-1440
(Accessed 14 May 2026).

16. State Customs Service of Ukraine (2025), "Trust in customs: 110 enterprises received AEO status over 6 years of the programme", available at: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/dovira-mitnitsi-za-6-rokiv-funktsionuvannia-programi-aeo-110-pidpriemstv-otrimali-status-2589> (Accessed 14 May 2026).

17. State Customs Service of Ukraine (2025), "Digitalization, modernization, trust: how customs changed interaction with business in 2025", available at: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/tsifrovizatsiia-modernizatsiia-dovira-iak-mitnitsia-zminiuvala-vzaiemodiiu-z-biznesom-u-2025-rotsi-2619> (Accessed 14 May 2026).

18. Data.gov.ua (2026), "Information on the average customs clearance time of goods in export, import and transit customs regimes (without response of the automated risk management system)", available at: <https://data.gov.ua/dataset/scsu-register-time-vehicles> (Accessed 14 May 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 14.05.26

Прорецензовано / Revised: 22.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26